ואתיא כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר. ושמרת את החוקה הזאת וגו' דמימים כתיב ולא לילות והלכך מברך לשמור חקיו כשהוא חולצן בסוף היום : לא בדא. דלהאי מ"ד דחוקה הפסח קאי לא מברכינן אחליצת תפילין משום דס"ל דמן התורה לילה זמן תפילין הוא אלא דרבנן גזרו שמא יפיח בהן : מצדדין הוה. מן הצד בראשו שלא במקום הנחת תפילין היו וכמין פקדון היו בידו לשמרן ולא לשם מצוה : אית דבעי מימר. דהיינו טעמיה דר' אבהו שהיה מניחן בראשו לפי שכבר היו עליו מבעוד יום ולא אמרו עובר בעשה אלא הנותן עליו בתחילה בלילה : אית דבעי מימר. על פרט לשבתות וי"ט קאי דאיכא דאמרי מהכא נפקא לן דכתיב והיה לך לאות פרט לשבתות וי"ט שהן עצמן אות שאסורין בעשיית מלאכה : ולא כן כתב מימים ימימה. כלומר והא כבר נפקא לן למעט שבתות וי"ט מימימה והאי דרשא לך לאות למה לי : לית לך. לשנויי להא אלא כהאי דאמר ר' יוחנן כל מילה דלא מחוורא שאינו כתוב בפירוש אלא דאסמכינן לה אדרשא דקרא מסמכין לה מן אתרין סגין מן מקומות הרבה ולא קשיא כל הני למה לי שהרי אינם אלא אסמכתות : נשים מניין. למעט מתפילין: אשתו של יונה הושבה. החזירו אותה וכן למיכל בת שאול מיחו בידיה לפי שפטורות הן ממצות עשה שהזמן גרמא : תני. בתוספתא פ"ב : אבל אינו לובשן. כלומר אע"פ שאמרו דבבית החיצון מקום שבני אדם עומדין שם לבושין נותן תפילין היינו דמותר להניח שם אבל מ"מ נכון הוא שלא ללובשן עד שיצא מאותו רשות של כל אותו המרחץ ואפי' מהבית החיצון לפי שעכ"פ שם מרחץ הוא על כל אותו רשות :

ודא

התיבון הרי מיכל כו'. וכהאי גוונא מקשה במס' עירובין דף צ"ו ע"א דאי ס"ד דנשים פטורות מתפילין היכי מנחה תפילין ומברכת עליהן כדאיתא בתוס' ז"ל במס' ר"ה דף ל"ג ע"א והתוס' ז"ל במס' עירובין פירשו דתפילין צריכין גוף נקי ונשים לא זהירי בזה : **ר"ח** בשם ר"א אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בידי' חכמים. המפרשים ז"ל מפרשים הושבה הוחזרה ואינו מובן למה לא קאמר בתרווייהו מיחו בידי' חכמים ונראה לפענ"ד דפי' הושבה הוא כמו דאיתא בירושלמי במס' מע"ש פ"ג ובמס' ביכורים פ"ב ה"ב דהושבה כמו הושוו ר"ל דליכא פלוגתא דלא נחלקו ע"ז קאמר דבאשתו של יונה לא נחלקו חכמים עלי' ובמיכל בת כושי נחלקו עלי' ומיחו בידה חכמים עי' בשנו"א ז"ל במס' בכורים שם :

ר"ז

ואתיא כמאן דמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר ברם כמאן דמר בחוקת הפסח הכתוב מדבר [א] לא בדא. ר' אבהו *בשם רבי אלעזר הנותן תפילין בלילה עובר בעשה. ומה טעם ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה [ב] *ימים ולא לילות ימימה [ג] פרט לשבתות וימים טובים והא ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפילוי עילוי מצדדין הוה וכמין פיקדון היו בידו אית דבעי מימר לא אמר אלא הנותן [ד] אבל אם היו עליו מבעיד יום מותר אית דבעי מימר נשמעיניה מן הדא *והיה לך לאות את שהוא לך לאות פרט לימים טובים ושבתות שכולן אות ולא כן כתב מימים ימימה לית לך אלא כיי דמר ר' יוחנן כל מילא דלא מחוורא מסמכין לה מן אתרין סגין. *[תמן תנינן נשים ועבדים פטורים [ה] מק"ש [ו] ומן התפילין] נשים מניין ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם את שהוא חייב בת"ת חייב בתפילין נשים [ז] שאינן חייבות בת"ת אינן חייבין בתפילין התיבון *הרי מיכל בת כושי היתה לובשת תפילין ואשתו של יונה היתה עולה לרגלים ולא [ח] מיחו בידיה חכמים ר' חזקיה בשם ר' אבהו אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בידיה חכמים. *תני נכנס למרחץ [ט] מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפילין ואין צ"ל שאילת שלום נותן תפילין ואינו צ"ל שלא יחלוץ מקום שרוב בני אדם רגילין להיות עומדין ערומין אין שם שאילת שלום ואין צ"ל מקרא ותפילה וחולץ תפילין ואין צ"ל שלא יתן מקצתן ערומין ומקצתן לבושין יש שם שאילת שלום ואין שם לא מקרא ולא תפילה ואינו חולץ תפילין ואינו נותן אבל אינו לובשן עד שיצא מאותה רשות של כל אותה מרחץ.

ודא

תורה אור

שמות יג

שם

דברים יא

מסורת הש"ס

מנחות לו : ירושלמי עירובין פ"י ה"א :

עירובין צו .

מנחות לו :

שם

ברכות כ .

עירובין צו . וירושלמי שם . וע' בתוס' ד"ה מיכל . וברא"ש הל' תפילין תוספתא פ"ב בבא י

עין משפט נר מצוה

כא
א טוש"ע או"ח סי' ל ס"א

כב
ב מיי' פ"ד מהל' תפילין ה"ג וטוש"ע שם סי' לח ס"ג

כג
ג מיי' שם וסמ"ג עשין כב טוש"ע שם סי' לח ס"א

כד
ד מיי' שם ה"י טוש"ע שם סי' ל ס"ב

כה
ה מיי' פ"ד מהק"ש ה"א סמ"ג שם יח טוש"ע שם סי' פד ס"א ב

כו
ו מיי' פ"ד מהל' תפילין הי"ג סמ"ג שם כב טוש"ע שם סי' לח ס"ג

כז
ז מיי' פ"א מהל' ת"ת ה"א סמ"ג שם יב טוש"ע יו"ד סי' רמו ס"ו

כח
ח טוש"ע או"ח סי' לח ס"ג בהג"ה

כט
ט מיי' פ"ג מהל' ק"ש ה"ג ופ"ד מהל' תפילין הכ"ב טוש"ע שם סי' מה ס"ב וסי' פד ס"א

מראה הפנים

של יד להניח ועל של ראש על מצות תפילין ול"ג כדברי המפרשים לא שם מברך אחת כלומר יוצא בברכה שבירך על של יד אע"פ שישנו בירושלמי תלמוד שלנו עיקר ועוד יכול להיות שאותה דירושלמי נאמרת קודם דשלח רבה בר בר חנה משמיה דר' יוחנן שמברך שתים עכ"ל וכן הובא בהג"מ בפ"ד מהל' תפילין שדרכו להביא דברי הסמ"ג וכתב שם על הסוברים כדעת רש"י וכן איתא בירושלמי כדבריהם אבל רבינו תם וכו' עכ"ל ולא מצאתי לא כאן ולא במקום אחר דמשמע כדברי רש"י והסוברים כוותיה דאם אפשר לפרש לזה דקאמר כשהוא נותן על יד וכו' היינו אם אין לו אלא אחת מהן וכמ"ש הרמב"ם שם אבל אם הניח שתיהן אינו מברך אלא ברכה אחת מ"מ אינו מפורש בהדיא כדבריהם ויוכל לפרש ג"כ כדברי ר"ת והסוברים כוותיה ופשטות השמועה נראה כן. ובפ' הרואה דמדבר ג"כ מענין ברכות תפילין ובענין החילוק אם עושה לעצמו או לאחרים גם שם אינו מבואר לא כדברי זה ולא כדברי זה דהא גרסי' התם העושה לעצמו אומר אקב"ו לעשות תפילין לאחרים לעשות תפילין לשמו כשהוא לובש אומר על מצות תפילין ע"כ ואין משם ראיה לא לברכה א' ולא לשתים דלא נחית התם אלא לאשמעינן הברכה בשעת עשיה למאן דס"ל הכי והברכה בשעת לבישה ולמנין הברכות לא נחית כלל וסמיך אהלכתא ובמקום אחר לא נמצא בהאי ש"ס מענין זה וכמדומה דעל ההיא דפ' הרואה סמכו לומר כן דהאי תלמודא ס"ל כדעת רש"י שלא הובא שם אלא הברכה לשל יד לפי נוסחא דידיה שהוא על מצות תפילין ומיהו אף מזה אינו מוכרח גם מהתם כדאמרן ועיין לקמן פ' הרואה בהלכה ג' ד"ה וכל ראש כו' תמצא מבואר דאיפכא מוכרח משם מהא דלקמן דע"כ דהאי ש"ס סובר כדעת ר"ת וסייעתיה : **ברם** כמ"ד בחקת הפסח הכתוב מדבר לא בדא. פלוגתא דתנאי היא בברייתא הובאה בבבלי פ' המוצא תפילין ובפ' הקומץ דף ל"ו תניא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא נאמרה חקה זו אלא לפסח בלבד ואמרי' התם דר"ע ס"ל לילה זמן תפילין ושבתות וי"ט נפקא ליה למעט מקרא דוהיה לך לאות וכו' ופסק הרי"ף ז"ל בהלכות תפילין כן דלילה זמן תפילין דכתב הלכתא כרב אשי דאמר הלכה ואין מורין כן לכתחילה וכן דעת התוס' והרא"ש והר"פ ז"ל הובא בטור סי' ל' מלבד הרמב"ם ז"ל דפסק לילה לאו זמן תפילין שכתב בפ"ד מהל' תפילין הל' י' זמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה שנאמר מימים ימימה חקה זו היא מצות תפילין וכן שבתות וי"ט אינן זמן תפילין שנא' והיה לאות וכו' ונתן הכ"מ הטעם דלא פסק כר"ע בדין דלילה משום דמשמע התם לעיל דתנאי ס"ל כר"י הגלילי והלכה כר"ע מחבירו ועל מה שכתב למעט שבתות וי"ט מדרשא דר"ע נתן שם הטעם דאע"ג דפסק דלא כוותיה היינו דוקא במה דאמר לילה זמן תפילין הוא משום דכל הנך רבנן פליגי עליה אבל בשבתות וי"ט כ"ע מודו לענין דינא אלא דר"י הגלילי מייתי ליה מחד קרא ור"ע מייתי ליה מחד קרא והלכה כר"ע מחבירו עכ"ל ולכאורה לא שייכא הלכה בדרשא דקראי כיון דלענין דינא ליכא נפקא מינה ולדעת הרמב"ם דחוקה זו היא מצות תפילין אם כן מאי טעמא לא אימעיט ליה מדרשא דרבי יוסי הגלילי לשבתות וימים טובים כי היכי דאימעיט ליה לילה מהתם ומיהו בהא יש לומר דשפיר אשכחן נפקא מינה לדינא בין הני מיעוטי דשבתות וי"ט וזהו אם מניחין תפילין בחולו של מועד דלדרשא דר"י הגלילי מימים ולא כל ימים איכא למימר דלא אימעוט אלא שבתות וי"ט בלבד לפי שאסורין בעשיית מלאכה אבל חוה"מ דמן התורה מותר בעשיית מלאכה לאו בכלל הוא ומיעוטא דלא כל ימים אשבת וי"ט בדוקא קאי ולדרשא דר"ע דאימעוט מוהיה לך לאות חה"מ נמי אימעוט וכדכתבו התוס' פ' הקומץ שם ד"ה יצאו שבתות וי"ט שהן עצמן קרוין אות לא משום דאסירי בעשיית מלאכה דאפי' חה"מ דשרי בעשיית מלאכה איכא אות בפסח דאסור באכילת חמץ ובסוכות דחייב בסוכה והלכך נקט הרמב"ם לדרשא דר"ע אלא דאכן חזינן דהרמב"ם סתם דעתו בזה אם מניחין תפילין בחה"מ והכ"מ שם רוצה לומר דנראה מדעת הרמב"ם שמניחין מדכתב בפ"ז מהל' י"ט כותב אדם תפילין לעצמו ושם חזר בו וכתב דנראה בטעמו דלא התיר לכתוב לאחרים אא"כ אין לו מה יאכל מפני שהוא סובר שאין מניחין תפילין בחה"מ דבכלל י"ט הוא וא"כ אין להתיר בכתיבת תפילין יותר ממלאכה אחרת ובאמת דעת הרמב"ם סתום בזה. ונראה דהיינו טעמיה דנקט לדרשא דר"ע למיעוטא בשבתות וי"ט כדאמר הכא להאי אית דבעי מימר דדרים מוהיה לך לאות ופריך ולא כן כתב מימים ימימה דלכאורה מאי קשיא ליה דילמא האי מ"ד לא סבירא ליה דחוקה זו תפילין אלא כהאי דאמר לעיל דבפסח הכתוב מדבר וכר"ע דברייתא אלא ודאי דלא קאי הכא אלא אליבא דהאי מ"ד דאמר חוקה זו תפילין היא וה"פ דודאי אליבא דאידך דס"ל דחוקה זו הוא בפסח לק"מ כי קמיבעיא לן אליבא דמ"ד דחוקה זו היא תפילין אי איצטריך אליביה נמי להאי דרשה דאות ולא סגי בימימה לו לא וגלה קאמר אין דאפי' להאי מ"ד לית לך אלא כהאי דאמר ר' יוחנן כל מילה דלא מחוורא וכו' משום דהאי דרשה מקרא דימים וגו' לא סגי דימים מימים לא משמע לן וכן ימימה כנוסחא דהכא לא משמע ליה ואיצטריך נמי לדרשא דוהיה לך לאות וכו' וכיון דהאי דרשא עיקרית ומוסכמת לכ"ע כדמשמע הכא הלכך נקט לה הרמב"ם וזהו טעמו וכן בענין דפסק שם הרמב"ם בהלכה י"א מי שהניח תפילין קודם שתשקע החמה ונשכה עליו אפי' כן עליו כל הלילה מותר ואין מורין דבר זה לרבים וכו' וכל המניח תפילין לכתחילה עובר בלאו וכו' וכתב הכ"מ דזהו שאמרו בעובדא דרב אשי קסבר הלכה ואין מורין כן ומאחר שרבינו פוסק כמ"ד לילה לאו זמן תפילין הוצרך לפרש דהיינו דוקא שלא יניחם לכתחילה אבל אם כבר הם בראשו אינו חייב לחלצן כי היכי דלא תיקשי הלכתא אעובדא דרב אשי וכ"כ בב"י שם עכ"ל הנה כתב הוצרך לפרש וכו' ומאין למד כן אלא דמסתברא דגם זה למד מדקאמר הכא לר' אבהו אית דבעי מימר לא אמר אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר וזה פשוט ובשא דכתב עובר בלאו זהו כר' יוחנן דהתם דסמר דעשה נמי לאו הוא. ועיין בזה בתוס' עירובין דף צ"ו ד"ה השמר דעשה שבה ובחיבורי פני המנורה הארכתי בזה ואין כאן מקומו ונראה עוד דגם בעיקרא דדינא דפסק דלילה לאו זמן תפילין לא מטעם דפסק כר"י הגלילי דהתם בזה אלא שסמך דברייתא היא במכילתא פ' בא והכי איתא התם ושמרת את החקה הזאת זו חקת תפילין אתה אומר חוקת תפילין או אינו אלא חקת המצות למרת במה הענין מדבר בתפילין מימים ימימה בימים אתה נותן ולא בלילות ע"כ ובזה מבואר כל דבריו כהאי דיכא :

נשים מנין. הא"ג דאמר לעיל למעוטי לילה ושבתות וי"ט לאו זמן תפילין ואם כן היפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא יש לומר למאי דאמרי' בסוף פ"ק דקידושין דהא דפטורות הן בהזמן גרמא משום דילפינן מתפילין ובעי הכא תפילין גופייהו מנין דפטורות ומה דקאמר הכא אשתו של יונה הושבה וכו' התוס' פ' המוצא תפילין שם מביאין לזה בשם הש"ס קתא וכמדומה שט"ס הוא וצ"ל בירושלמי דהא למוראי קאמרי להא וכן הביאו שם :

תני נכנס למרחץ וכו'. תוספתא היא עד ואינו חולץ תפיליו ואינו נותן והכי הובאה בבבלי פ"ק דשבת דף י' והאי אבל אינו לובשן וכו' דברי הש"ס הן ולחומרא בעלמא

ועלה

פירוש מבעל ספר חרדים

בשמוך עובר בעשה אבל ציצית דלא מחוייב לסלקן לא : ברם כמ"ד בחוקת הפסח וכו'. פלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בפ"ג דמנחות וכתבו שם התוס' ושאידנא לא מברך לשמור אפי' לאחר הפלין דבשמוך פסקינן דלילה זמן תפלין דקאמר הלכה ואין מורין כן ומדרבנן הוא דאסור דחיישינן שלא ישן בהם וקרא ושמרת בחוקת הפסח הכתוב מדבר. עכ"ל : נסחת שבבלי מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים : מצודדין. צדודין היו בידו ולא מונחים עליו : וכמין פקדון. כלומר לשומרן : לית לך אלא כי הא דאמר רבי יוחנן וכו'. אין תירוץ לקושיא זו אלא כי הא דאמר רבי יוחנן. כל דין שאינו ברור מבקשים לתומכו בראיות ממקומות הרבה. נשים דפטורות מתפלין דתנן בפ"ק דקדושין כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות : ולא את בנותיכם. וסמוך לו ולמדתם וקשרתם למידרש את שהוא חייב בתלמוד תורה וכו' : התיבון. היכי תני אין חייבות דמשמע דאם רצו עושות מי לא תנא מיכל בת שאול וכו' וכל היכא דתנא ולא מיחו איסורא איכא כדתנו ג' דברים דסוף פ"ד דפסחים דלא מיחו חכמים באנשי יריחו ופירשו המפרשים דאיסורא איכא ורבי חזקיה בשם רבי אבהו הוה שונה דמיחו : אשתו של יונה הושבה לאחור. בגזירת חכמי ישראל שבאותו הדור וכן בהגהות אלפס מסכת ראש השנה דף כד בשם ר"י אסור לנשים להניח תפלין אפי' בלא ברכה מפני שנראה כדרך התינוקים שעוברים על דברי חכמים ואין רוצים לדרוש המקראות כמותם עכ"ל. ומטעם זה למד שכך דעתו בכל מצוה שהאשה פטורה : מקום וכו'. היינו בית החיצון. מקום שרוב בני האדם וכו' היינו פנימי. מקצתו וכו' היינו אמצעי : אבל אינו לובשן וכו'

גליון הש"ס

בלא בדא. ע' בר"ן בחידושיו בנדה דף נא ובחידושי הרמב"ן שם. זכירה מלוה עז. ובמרדכי פ' כילד מברכין ובה' הרשב"א ברכות דף מד ובשו"ת מנחם עזריה סי' קח. ובשו"ת ש"א. וע' בחיבורנו מגן גבורים סי' ל שהארכנו בכללות הסוגיא כלו .

שנויי נוסחאות (טו"ח) אית בכי"ל ואית. (טו"ע) לא אמר א"א הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר בכ"י מצו"ן כדי שתסלק רוב הרגל מן השוק. (טוי"ד) תמן תנינן נשים ועבדים פטורים מק"ש ומן התפילין בד"ו כל זה ליתא (טוי"ח) בת כושי בכי"ל בת שאול כושי. (טוכ"א) ותפילין בכי"ר ותפלה (טוכ"ג) תפילין בד"ו תפיליו. (טוכ"ה) מקרא ולא בכי"ל מקרא ולא משנה ולא.

חדושי רד"א

ואשתו של יונה הושבה. נ"ב ר' חזקיה אזיל לשיטתיה דסובר לקמן פ"ב (סוף ה"ט) תני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט משו"ה סובר מיכל בת שאול מיחו בה חכמים ואשתו של יונה הושבה :

מהר"ם די לונזאנו

שתיהן. תשובה מחמת ירושלמי זה בדקתי אחר הנוסחאות ושלחתי חוץ למדינה כי הייתי סבור שהיתה הנוסחא בספר בשתוא דשום חליש רישיה לא מנח אלא דדרעיה ולומר שהיה ראשו חלוש ומתירא מן הקור אם ינלנו ומינה דצריך להניחו על הראש ממש ויקשה לדברי אבל בכל הנוסחאות מצאתיה כמו שכתבת ואין ממנה קושיא לדברי אלא קרוב לראיה והוא שבסתיו היה ראשו חזק וכל שמניח על הראש אין ראשו מתחמם בין שישימם על הבגד מפני הקור בין שישימם על הראש ממש שמא לא היה חושש לקור אבל בקייטא היה ראשו חלוש מפני החום ואפילו ישים על הראש ממש היה ראשו מתחמם מפני שהם נדחקין על הראש וכ"ש אם ישימם על הכובע שהם נדחקין על הבגד ודוחקין את הבגד שעל הראש ומתחמם ביותר. ותפילין אינן מעכבין זה את זה ואפילו בשים לו כדאית' בגמרא עכ"ל. ואי אפשר להעמידה חדא כי הלילה לו לרבי יוחנן לבטל מצות תפילין בסבה קלה כזו ומה תמוס מחממין התפילין את הראש והם קטנים כאגוז ולמרבה כבילה ואדרבה נראה שהם מקררין כי אינם של צמר אלא של עור. ועוד כי בירוש' מוכח דחזיק רישיה אינו ר"ל הראש חזק כמ"ש הרשב"א ואדרבה ר"ל הספך דגרסינן [בירושלמי] בפ' ע"פ ר' יונה שתי ד' כוסות דליל פסח וחזיק רישיה עד עצרת פירש קושר ראשו מחמת כאב. ובברכות דף ח' ע"ד ר' פלוני הכהן כד הוה תשים הוה חזיק רישיה פירש כשהיה חולה היה קושר ראשו